

سنجش اثربخشی مدیریت یادگیری الگویی کرکپاتریک

اشاره

هدف اساسی هر نوع ارزشیابی در هر موضوع و هر حوزه آموزشی از جمله مدیریت یادگیری گردآوری مستندات و شواهدی برای قضاوت درباره کیفیت و ارزش برنامه تهیه یا اجرا شده و شناسایی فواید طرح و برنامه و نیز شناسایی نقطه ضعفها، آسیبها، موانع و محدودیت‌های آن است. ارزشیابی آموزشی از طریق سنجش اطلاعات گردآوری شده بر مبنای پژوهش علمی میزان موفقیت یاددهندگان و یادگیرندگان در فرایندهای یاددهی - یادگیری مبتنی بر هدفهای مشخص را معین می‌کند و معلمان و مدیران را در اصلاح روش‌های مدیریتی خود کمک می‌کند. گفته شده است که ارزشیابی آموزشی از دهه پنجاه میلادی تاکنون شش رویکرد را پیش رو داشته است؛ هدف‌مدار، هدف‌آزاد، سیستمی، پاسخگو، نظر متخصصان آموزشی و سنجش، و شبه قانونی. الگوهای ارزشیابی، که خود چندگانه‌اند، بر مبنای یکی از رویکردهای ارزشیابی شکل گرفته‌اند. از آنجا که بیشتر ارزشیابی‌ها در سال‌های گذشته بر مبنای الگوی ارزشیابی چهارسطحی جیم کرکپاتریک شکل گرفته‌اند که منبعت از رویکرد هدف‌مدار و الگویی جامع، ساده و عملی در بسیاری از موقعیت‌هاست، بر آن شدیم در این مقاله به معرفی مبسوط این الگو بپردازیم.

کلیدواژه‌ها: ارزشیابی، یادگیری، واکنش، دانش یادگیری، رفتار، نتایج، الگوی ارزشیابی کرکپاتریک

الگوی ارزشیابی کرکپاتریک

جیم کرکپاتریک در سال ۱۹۵۹ برای ارزشیابی‌های آموزشی، به‌ویژه ارزشیابی برنامه‌های کارورزی، یک الگوی چهارسطحی مبتنی بر رویکرد هدف‌مدار ارائه کرد. تعریف کرکپاتریک از ارزشیابی، فرایند تعیین اثربخشی هر برنامه آموزشی اعم از برنامه‌های کلان و برنامه‌های خرد در سطح کلاس درس است. الگوی او ساده، جامع و قابل اعمال در موقعیت‌های گوناگون است. از همین رو، بسیاری از ارزشیابان آموزشی الگوی او را ملاک ارزیابی‌ها قرار می‌دهند. در رویکرد هدف‌مدار یا به عبارتی نتیجه‌مدار، نتایج و پیامدهای حاصل از برنامه در ارزشیابی بررسی می‌شود و بر آن مبنا تصمیمات آموزشی اتخاذ می‌شود. فرایند ارزشیابی کرکپاتریک در چهار سطح شکل می‌گیرد:

۱. واکنش

واکنش^۱ عبارت از عکس‌العملی است که یادگیرندگان نسبت به کلیه مؤلفه‌های دخیل در اجرای هر برنامه آموزشی از خود نشان می‌دهند. چگونگی احساس دانش‌آموزان در هر رده، در مورد چگونگی اجرای برنامه آموزش، میزان رضایت‌مندی

۲. دانش یادگیری

ارزشیابی در سطح دانش^۲ در پی آن است که میزان یادگیری (نسبت به هدفهای آموزش) در سطوح دانشی، بینشی و نگرشی مشخص شود و مهارت‌های کسب شده شناسایی شوند. ابزاری که او برای سنجش و گردآوری اطلاعات در این سطح

واکنش عبارت از عکس‌العملی است که یادگیرندگان نسبت به کلیه مؤلفه‌های دخیل در اجرای هر برنامه آموزشی از خود نشان می‌دهند

* پی‌نوشت‌ها

1. reaction
2. Knowledge
3. Validity
4. reliability
5. behavior
6. results

* منابع

1. Kirkpatrick, D. Techniques for Evaluation Training programs, Journal of American Society for Training & Development, retrieved Jan. 25, 2018.
2. Kirkpatrick, Evaluation, Training Magazine network, Jan. 11, 2018.

کاستی‌ها، نقایص و محدودیت‌ها، در هر برنامه اجرایی ضروری است. ارزشیابی جزئی‌جدا ناپذیر از هر گونه برنامه‌ریزی است. ارزشیابی فرایندی منظم است برای گردآوری اطلاعات، مستندات و یافته‌هایی که نیاز اولیه هر گونه تصمیم‌گیری آموزشی هستند. ارزشیابی فراهم‌کننده بازخورد برای مجریان، به منظور ارتقای کیفیت یاددهی - یادگیری است. ارزشیابی‌های آموزشی بر مبنای رویکردهای متفاوت، الگوی‌های متفاوتی را پی می‌گیرند. الگوی کرکپاتریک بر مبنای رویکرد هدف‌مدار شکل گرفته و ارزشیابی را در چهار سطح الگودهی کرده است. سطوح چهارگانه واکنش، دانش، رفتار و نتایج یا پیامدها در این مقاله معرفی و تشریح شدند. این الگوی چهارسطحی الگویی ساده، جامع و قابل‌اعمال در محیط‌های گوناگون است؛ الگویی کامل که در ارزشیابی‌های راستین آموزشی باید ملاک عمل قرار گیرد تا با اطمینان بتوان گفت ارزشیابی آموزشی صورت گرفته است. بر مبنای این الگو، بسیاری از ارزشیابی‌هایی که در سطح مدارس و کلاس‌های درس صورت می‌گیرند ناقص هستند و باید با ارزشیابی‌های دوره‌ای در طول زمان کامل شوند تا بتوانند تغییر رفتار را به خوبی بسنجند و به نتایج واقعی آموزش‌ها دست یابند.

پیشنهاد می‌کند، تعدادی پیش‌آزمون و پس‌آزمون است. به اعتقاد کرکپاتریک، چنانچه آزمون‌های تعیین شده روایی^۳ و پایایی^۴ قابل قبول داشته باشند، اثربخشی آموزش را می‌توان با مقایسه نتایج پیش و پس‌آزمون مشخص کرد.

۳. رفتار

در سطح ۳، ارزشیاب بر آن است که چگونگی تغییرات رفتار^۵ یادگیرندگان را بررسی کند. بدون شک این بخش از ارزشیابی در طول زمان، به هنگام قرار گرفتن یادگیرنده در موقعیتی مقتضی قابل بررسی و سنجش است. این سطح نسبت به سطوح قبلی چالش برانگیز است، زیرا مشارکت‌کنندگان در آموزش باید فرصتی را برای تغییر رفتار در اختیار داشته باشند. به علاوه، امکان و جو مناسب برای تغییر رفتار باید در اختیار آن‌ها قرار گیرد.

۴. نتایج

در سطح ۴، نتایج آموزش نسبت به تحقق هدف‌های مستقیم آن مورد توجه ارزشیاب است. ابزارهای اندازه‌گیری نتایج باید متناسب با موضوع و محتوای مورد آموزش و یادگیری تهیه شوند. به عبارت دیگر، ابزارهای سنجش در این سطح باید از روایی لازم برخوردار باشند.

از آن‌جا که براساس برخی نظرهای ارائه شده درباره این الگو، دو سطح اول ارزشیابی در داخل محیط آموزشی قابل‌اعمال هستند و دو سطح پایانی، به طور معمول، باید در محیط کار اندازه‌گیری شوند، به نظر می‌رسد این الگو در نهادها و شرکت‌های بزرگ تجاری کارایی دارد و در سطح مدارس و کلاس درس موضوعیت نمی‌یابد، اما با نگاهی ژرف‌تر می‌توان چنین برداشت کرد که معلم با اعمال ارزشیابی‌های مستمر، مطابق با این الگو در طول دوره آموزش، می‌تواند از دو سطح اول ارزشیابی این الگو بهره بگیرد و در پایان دوره و همچنین در ابتدای دوره آموزش پیوسته در ترم یا سال بعد، دو سطح دیگر را به کار گیرد.

جمع‌بندی

ارزشیابی علمی و دقیق از برنامه‌های آموزشی در سطوح خرد و کلان تضمینی بر اطلاع از میزان کارآمدی آن برنامه‌هاست. آگاهی از نقاط قوت برنامه‌های آموزشی اجرا شده، به منظور حفظ و تقویت آن‌ها و آگاهی از نقاط ضعف، به منظور ضرورت رفع